

Dankwoord

Het schrijven van een proefschrift is doorgaans een eenzame klus. Maar weinigen weten van de onvermijdelijke obstakels en de dilemma's die een dissertatie met zich meebrengt. Daarom zijn mensen die de voortgang met belangstelling volgen, het geworstel meebelevend en aanmoedigingen geven onbetaalbaar. Gelukkig heb ik veel van zulke mensen in mijn directe omgeving gehad. Het nauwst bij het onderzoek betrokken waren mijn begeleiders Pieter Spierenburg en Herman Roodenburg. Zij gaven me de kans om te promoveren. Ik dank hen voor hun geloof in het project en de grote vrijheid die ze me steeds hebben gegeven. Hun suggesties en correcties waren bijzonder waardevol voor mijn onderzoek. Jan van Herwaarden komt dank toe voor zijn bereidheid om in de slotfase van het project als promotor op te treden. Het onderzoek was echter niet mogelijk zonder de financiële bijdrage van de Volkswagen Stiftung en de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Bijzonder dankbaar ben ik ook het personeel van het Gemeentearchief Leiden – inmiddels omgedoopt tot Regionaal Archief Leiden – voor hun buitengewone gastvrijheid, de geboden faciliteiten en hun onmisbare hulp bij het lezen van het soms weerbarstigste bronnenmateriaal. Vooral Piet de Baar was een enorme steun bij het ontcijferen van lastige handschriften. Zijn grote kennis van het bronnenmateriaal en de secundaire literatuur betreffende de Leidse geschiedenis bespaarde me veel moeite. Daarnaast wil ik de baliedewerkers van het archief bedanken, niet alleen voor het maken van de vele kopietjes, maar ook voor de ontspannen conversaties in de koffiekamer.

Van cruciaal belang waren ook de mensen die mijn teksten van commentaar wilden voorzien en met wie ik gesprekken kon voeren over de inhoud van het proefschrift. Allereerst noem ik de mensen van het N.W. Posthumus Instituut en de deelnemers aan de diverse inspirerende seminars van de instelling. Zij lieten hun licht schijnen over de eerste onderzoeksplannen die daardoor gaandeweg van richting veranderden. Verder voorzagen Willem Frijhoff en Maarten Prak me in het beginstadium van waardevolle suggesties. Jeroen Blaak, Dirk Jaap Noordam, Martine Zoeteman, Corien Glaudemans en Ariadne Schmidt stelden materiaal ter beschikking. De emeritus hoogleraren A.Fl. Gehlen en J.Th. de Smidt lazen elk een hoofdstuk en brachten veel nuttige correcties aan. Pieter Spierenburg, Karin Ingelse en Marije Dijxhoorn waren zo behulpzaam om mijn *summary* kritisch te bekijken.

Ik dank ook al diegenen bij wie ik tijdens het onderzoek terecht kon voor de broodnodige afleiding. Enkele van hen wil ik met name noemen: Vincent, Wilco, Jan-Peter, de leden van de GJV te Molenaarsgraaf-Brandwijk en natuurlijk de collega's van RTV

Rijnmond. Onmisbare 'praatpalen' waren mijn ouders en Magchiel en Miranda. Zij keken ook de laatste versies van het manuscript na en, zeer belangrijk, hielden geloof in het welslagen van het project. Dat laatste geldt ook voor mijn lieve vrouw Anoeska, die niet alleen bleef vertrouwen in het proefschrift, maar ook in mij, ondanks de eindeloze tijd die het schrijven, naast mijn baan, bleef vragen. Zonder haar was het proefschrift nooit afgekomen.